

Rutte gebruikt corona voor electoraal gewin

Posted on 20 februari 2021 by Paul Hekkens

Hoe democratisch is het om de verkiezingen in maart door te laten gaan?

Du moment dat de rechter op 16 februari ten faveure van Viruswaarheid de avondklok opheft, is Mark Rutte er als de kippen bij die avondklok toch doorgang te laten vinden. Meteen al wordt hoger beroep aangetekend. Een nieuwe zaak wordt begonnen om de opheffing van de avondklok ongedaan te maken totdat de rechter in hoger beroep zich heeft uitgesproken. Ook al meteen wordt er een nieuwe noodwet in elkaar geknutseld om, in het geval dat het in hoger beroep blijft bij het ongedaan maken van de avondklok, een avondklok toch meteen weer in te voeren. Vanwaar die vasthoudendheid van Rutte waar het gaat om de avondklok? Maakt hij zich daadwerkelijk zorgen over de Engelse variant, of over andere varianten die zich nu in Europa verspreiden? Of, wat ik waarschijnlijker acht, wil Rutte het traject richting verkiezingen helemaal naar zijn hand zetten?

Rutte's scenario

Het scenario dat Rutte heeft uitgestippeld, ziet er waarschijnlijk als volgt uit: Tot één à twee weken voor de verkiezingen worden strenge maatregelen waaronder de avondklok gehandhaafd. Zo hou je bij de kiezer de schrik erin. Bovendien ontwikkelen besmettingscijfers zich in gunstige zin, zodat je kort voor de verkiezingen een mooi resultaat kunt overleggen. Vervolgens versoepel je de maatregelen relatief kort voor de verkiezingen, zodat de kiezer de ontspanning nog ervaart als hij of zij in het stemhokje staat.

Bovendien is het moment van versoepeling kort voor de verkiezingen zo gekozen dat een eventuele opleving van het virus toch pas na de verkiezingen geconstateerd kan worden. Dat is het geval als je binnen zo'n twee weken voor de verkiezingen versoepelt. Van besmettingen als gevolg van de verkiezingen zelf heeft Rutte sowieso weinig te vrezen omdat die pas lang na de verkiezingen blijken.

Parlement omzeilen

De rechter die de avondklok opschort legt de vinger op de zere plek, zegt staats- en bestuursrechtdeskundige Wim Voermans in Nieuwsuur. Het kabinet omzeilt met de avondklok doelbewust het parlement door zich te baseren op een wet die eigenlijk alleen is bedoeld voor onvoorziene noodomstandigheden waarbij er geen tijd meer is om het parlement te raadplegen. Te denken valt aan een dijkdoorbraak of een chemische ramp, of een inval van de Duitsers. Bij het instellen van de avondklok was er wel degelijk tijd genoeg om het parlement te raadplegen. Sterker nog: dat is ook gebeurd, zij het met dien verstande dat het parlement het beslissingsproces van het kabinet niet meer kon beïnvloeden.

Het ziet er dus naar uit dat het kabinet ervoor heeft gekozen heeft het parlement buiten spel te zetten bij de instelling van de avondklok. Van verschillende kanten, onder meer door de Raad van State, is het kabinet ook gewaarschuwd dat dit geen begaanbare weg was. Willens en wetens heeft Rutte toch voor deze weg gekozen. Dan is het niet verwonderlijk dat de rechter hem terugfluit.

Voermans ziet het voorval als deel van een patroon. Al vanaf maart/ april kiest het kabinet een strategie waarbij het parlement inhoudelijk niet veel te zeggen heeft

over de te nemen maatregelen. Toen kwam de coronaspoedwet, maar ook die was in eerste instantie zo opgezet dat het parlement weinig had in te brengen over de te nemen maatregelen. Mede door toedoen van SGP-fractievoorzitter Kees van der Staay is die coronaspoedwet dusdanig aangepast dat het parlement uiteindelijk wel betrokken wordt bij de besluitvorming.

De aangewezen weg om een avondklok te regelen was dan ook die van de coronaspoedwet. Toch heeft Rutte ervoor gekozen die wet niet te gebruiken, en een wet uit de kast gehaald die enkel is bedoeld voor zeer acute situaties. Zo dacht Rutte het parlement alsnog te kunnen passeren.

Avondklok als campagnetool

De vraag die opdoemt is: waarom hecht Rutte er zoveel belang aan het parlement te passeren? Ik heb zo mijn vermoeden. Juist omdat de avondklok dient om vastberadenheid in de strijd tegen het coronavirus uit te dragen, wil Rutte niet dat het parlement zich met die maatregel gaat bemoeien. Geen gekissebis over de avondklok, want de avondklok moet het gezag van Mark Rutte voelbaar maken. Daarom heeft de premier de avondklok als het ware buitenparlementair geregeld. Zie de avondklok als Ruttes speciale campagnetool in coronatijd. Dan is de vervolgvraag: hoe dat campagnetool in te zetten? De beantwoording van die vraag koppel ik aan een tweede vraag: waarom geen uitstel van de verkiezingen?

Geen uitstel verkiezingen als campagnetool

Een goede gewoonte is het om verkiezingsdatums lang van tevoren vast te stellen. Het moment van verkiezingen wordt als het ware onafhankelijk van de politieke omstandigheden tijdens de verkiezingen gekozen. Een politicus kan dan niet een moment kiezen dat hem of haar gunstig uitkomt De kans is dan groter dat de verkiezingen plaatsvinden op een moment waarop de politiek zich in relatief rustig vaarwater bevindt. De kiezer kan op zulk een moment weloverwogen zijn keuze maken, zonder al te veel beïnvloed te worden door de waan van de dag.

Wat echter als blijkt dat op de vooraf vastgestelde datum de samenleving zich juist in politiek onrustig vaarwater bevindt? In Frankrijk worden departementale en regionale verkiezingen die ook in maart gepland waren drie maanden uitgesteld tot 13 en 20 juni. In Nederland gebeurt dat niet. Dat betekent weliswaar dat de verkiezingen plaatsvinden op een onwillekeurig moment, maar toch ook in roerige

tijden, namelijk tijdens of kort na een lockdown. De kans is dan toch groot dat de actuele gebeurtenissen de stemming beïnvloeden. Is dat wel wenselijk?

Rutte zegt dat toch niet te voorspellen is hoe het in juni dan met de coronabesmettingen gesteld is. Volgens mij weten we dat nu juist wel. De besmettingsgraad zal de tweede helft van juni laag zijn, omdat juni meteorologisch geldt als de eerste zomermaand. Afgelopen jaar hebben we gezien dat coronabesmettingen als sneeuw voor de zon verdwijnen bij zomerse temperaturen. Daarenboven mag aangenomen worden dat over een paar maanden de vaccinatiegraad al een stuk hoger ligt dan in maart. De meest kwetsbare mensen zijn dan gevaccineerd. Er zijn dus genoeg redenen om aan te nemen dat juni een betere gelegenheid is om verkiezingen te houden. Toch blijft Rutte bij de huidige verkiezingsdatum.

Briefstemmen als campagnetool

In de VS zijn de verkiezingen midden in coronatijd op de vooraf bepaalde datum gehouden. Dat bleek in woelige tijden. De besmettingsgraad in aanloop naar de verkiezingen lag hoog. Van grote invloed op de verkiezingsuitslag in de VS waren de briefstemmen. De mogelijkheden om per brief te stemmen waren uitgebreid vanwege corona. Het komt natuurlijk wel vaker voor dat verkiezingen gewonnen worden op basis van een sluwe campagnestrategie. Het gebruikmaken van de verruimde mogelijkheid om per post te stemmen om zo de opkomst onder de zwarte bevolking te verhogen, was ongetwijfeld zo'n sluwe strategie. Wellicht heeft Joe Biden daar zijn presidentschap aan te danken.

Dat aan het stemmen per post risico's kleven zegt ook politicoloog Carolien van Ham (Nieuwsuur). Briefstemmen noemt ze een mogelijkheid die je eigenlijk het liefst vermijdt. Om te beginnen wordt het stemgeheim ondermijnt. Verder kun je mensen via briefstemmen beïnvloeden. Daarbij hoeft niet alleen te worden gedacht aan beïnvloeding door mensen in de directe omgeving. Dat kunnen ook campagnemedewerkers zijn. Je kunt zelfs mensen inhuren.

Zelfs minister Kajsa Ollongren weet dat er gevaren aan briefstemmen verbonden zijn: 'Er zit een element van risico in dat er beïnvloeding is. (…) Dat is een risico dat je dan neemt vanwege de bijzondere omstandigheid.' De bijzondere omstandigheid waar Ollongren op doelt is de corona-epidemie. Zowel in de VS als in Nederland is

dat reden om de mogelijkheden van briefstemmen te verruimen. In Nederland is die verruiming beperkt tot 70-plussers. Gezien de vergrijzing zijn dat echter nog steeds heel wat kiezers. Bovendien zijn het ook kiezers die goed van vertrouwen zijn en daardoor gemakkelijk te manipuleren zijn. Risicovrij is dat zeker niet.

Hoe democratisch zijn verkiezingen in maart?

Uitstel van verkiezingen is volgens Ollongren niet nodig. Hoewel heel Nederland in campagnetijd in lockdown verkeert, kunnen ze volgens haar toch veilig gehouden worden. Maar mijn grootste zorg over de Tweede Kamerverkiezingen in maart is niet het stemmen per brief, en ook niet de veiligheid. Mijn ervaring is dat het op stemlokalen zelden druk is, en als je dan ook nog de openingstijden verruimt, zal het zeker mogelijk zijn een rustig moment te kiezen. Mijn zorg is vooral dat Rutte via coronamaatregelen de omstandigheden in de aanloop naar de verkiezingen naar zijn hand weet te zetten. Het is de VVD en niet D66 die de coronabonus gaat opstrijken, zeker als Rutte de lockdown en avondklok kan orkestreren.

Omdat Ollongren met de afschaffing van het raadgevend referendum steeds weer een democratisch deficit wordt aangewreven, gelooft ze Rutte op zijn blauwe ogen als deze haar influistert dat ze haar democratisch profiel kan oppoetsen door zich in te zetten voor verkiezingen in maart. Maar in feite spant Rutte daarmee Ollongren voor zijn eigen wagen. Ze bouwt zo mee aan een coronakrachtenveld dat vooral Mark Rutte en diens VDD dient.

Rutte kan de omstandigheden waaronder de verkiezingen plaatsvinden in hoge mate sturen. Met lockdown en avondklok als campagnetools kan hij het succes van zijn beleid afdwingen. Angst doet kiezers inbinden en maakt hen gezagsgetrouw. Kort voor de verkiezingen worden de inspanningen van de kiezers beloont met versoepelingen. Kiezers proeven dan de ontspanning van herwonnen vrijheid. Voor even lijkt er een hele wereld te bestaan waarin minister-presidenten hun beloften nakomen. Als het hele schouwspel nadien toch weer in elkaar dondert, dan geeft dat niet: de verkiezingsbuit is dan toch al binnen.